

Kolganzen bij Genemuiden, maart 1977. Op de voorgrond jonge vogels.

Foto: J. Philippona.

Leeftijdstellingen bij de Kolgans

Anser albifrons

Jules Philippona

Volwassen en jonge Kolganzen *Anser albifrons* zijn gemakkelijk van elkaar te onderscheiden. Boyd (1952) en Lebreton (1948, 1968) waren de eersten die resultaten van leeftijdstellingen bij de Kolgans gepubliceerd hebben. Vanaf het einde van de jaren vijftig van de vorige eeuw begon ik ook met het bepalen van jongenpercentages bij deze ganzensoort. Meestal deed ik dat in Nederland. De uitkomsten van deze activiteiten zijn vermeld in de verslagen over ganzen in Watervogels, Limosa en Sovon. Dat geldt ook voor de maximumaantallen in Tabel 1.

De verzamelde gegevens gaan tot en met de winter van 2002-'03. In dit artikel zijn alleen de tellingen benut vanaf 1970-'71, omdat het aantal gecontroleerde ganzen in de winters daarvoor aan de lage kant was. Meestal waren die aantallen minder dan 2500. Vanaf genoemd seizoen zijn meestal 5000 of meer Kolganzen gecontroleerd. Alleen in de strenge winter van 1978-'79 liep dat mis.

Telgebieden

Tot het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw zijn de tellingen meestal ver-

richt in Friesland, de Noordoostpolder en in de IJsseldelta. Daarna is steeds meer waargenomen langs de IJssel, vooral tussen Deventer en Brummen. Regelmatig werd ook elders geteld. Onder andere in de Gelderse Poort en in het Noordelijke Delta-gebied. Gegevens van andere waarnemers vormden een goede aanvulling, omdat die verzameld werden op plaatsen waar ikzelf niet kwam. Daarvoor dank aan Leo van den Bergh en Johan Mooy.

Geleidelijk was het de vraag wat er met de resultaten van het telonderzoek verder kon worden gedaan. De volgende mogelijkheden

Winter	maxima	% jongen	commentaar
1969-'70	50.000	38	
1970-'71	102.000	45	Toename opvallend groot
1971-'72	76.000	13	Sterke afname
1972-'73	95.000	46	Toename volgens verwachting
1973-'74	135.000	33	Toename zeer groot
1980-'81	251.000	25	
1981-'82	190.000	30	Onverwacht sterke afname
1987-'88	339.000	24	
1988-'89	401.000	46	Toename volgens verwachting
1994-'95	458.000	23	
1995-'96	633.000	23	Enorme toename
1996-'97	615.000	22	Vrijwel stabiel; verwacht
1997-'98	490.000	19	Afname zeer sterk

Tabel 1 - Maximumaantallen en jongenpercentages in Nederland

Winter	Friesland	Noordoostpolder	IJsseldelta
1972-'73	48,4	-	44,3
1973-'74	34,3	-	34,1
1975-'76	33,2	-	32,8
1976-'77	39,0	40,9	38,0
1977-'78	26,2	-	27,1
1979-'80	28,3	25,3	25,5
1982-'83	23,9	25,5	25,0
1983-'84	31,9	30,9	30,5
1984-'85	22,9	18,1	22,9
1985-'86	41,5	37,4	40,2
1986-'87	13,5	11,0	13,0
1987-'88	25,2	-	21,8
1988-'89	42,1	-	42,4
1989-'90	28,6	28,7	26,1
1990-'91	36,1	38,3	36,0
1991-'92	40,4	37,9	40,3
1992-'93	15,3	13,7	12,8

Tabel 2 - Jongenpercentages in drie regio's: Friesland, de Noordoostpolder en de IJsseldelta.

Winter	Friesland	Niederrhein (Mooy 1997)
1977-'78	26,2	29,4
1978-'79	15,8	11,3
1979-'80	28,3	26,8
1982-'83	23,9	26,9
1983-'84	31,9	29,7
1984-'85	22,9	25,6
1985-'86	41,5	47,7
1986-'87	13,5	17,7
1987-'88	25,2	30,3
1988-'89	42,1	45,5
1989-'90	28,6	12,8
1990-'91	36,1	25,0
1991-'92	40,4	38,0
1992-'93	15,3	8,7
1993-'94	31,8	32,1

Tabel 3 - Jongenpercentages in twee regio's: Friesland en Niederrhein.

Winter	Friesland	IJssel
1992-'93	15,3	12,5
1996-'97	15,6	25,6
1997-'98	20,0	19,3
1998-'99	27,3	27,5
1999-2000	28,0	26,7
2000-'01	10,8	13,0
2002-'03	17,3	17,9

Tabel 4 - Jongenpercentages in twee regio's: Friesland en het IJsselgebied.

lagen voor de hand:

- nagaan of er verband bestaat tussen de jongenpercentages en de omvang van de winterpopulatie;
- vergelijken van jongenpercentages in verschillende regio's;
- het verloop van het jongenpercentage in de loop van de winter;
- de betrouwbaarheid van de leeftijdstellingen.

Werkwijze

Leeftijdstellingen moeten zo veel mogelijk worden gedaan onder gunstige omstandigheden. Dat betekent dat er voldoende zicht moet zijn, het licht moet gunstig zijn (zon in de rug of geen zon), de afstand mag niet te groot zijn en bij voorkeur tellen vanaf een verhoging, zoals een dijk. Meestal tel ik door de telescoop bij een vergroting van twintigmaal, omdat de dieptescherpte dan nog redelijk is. Daarbij bestudeerde ik een troep steeds systematisch van links naar rechts (of andersom). Dat is nodig omdat de percentages jongen binnen een groep kunnen wisselen. Foeragerende ganzen lopen voortdurend. Ik tel daarom tegen de looprichting in om dubbeltellingen te beperken. In de praktijk is het de gewoonte geworden voornamelijk troepen van flinke omvang te onderzoeken. Ik onderzoek bij voorkeur groepen van minstens enige honderden tot vele duizenden exemplaren. Uiteraard kunnen daarbij niet alle ganzen op leeftijd worden gebracht. Een probleem daarbij is namelijk dat een deel van de vogels soms ligt te slapen en dat andere zijn verscholen achter soortgenoten.

Jongenpercentages en grootte van de winterpopulatie

Het zou logisch zijn als er verband bestond tussen het aandeel van jonge vogels en de omvang van een populatie in het winterkwartier, maar dan moet het wel mogelijk zijn betrouwbare gegevens te verzamelen. Bij een talrijke soort als de Kolgans, die tamelijk verspreid overwintert, kan dat problemen geven. Het is wel zeker dat van de Baltische-Noordzeepopulatie het grootste deel van de winter in Nederland doorbrengt. Hoewel dat aandeel per winter niet exact gelijk zal zijn, geeft het toch een goede basis. Tabel 1 toont ontwikkelingen bij het vergelijken van cijfers van op elkaar volgende winters. De toe- of afname toont

meestal verband met het percentage jonge Kolganzen, maar de verschillen zijn daarmee soms niet geheel te verklaren. Kennelijk spelen meer factoren een rol. Zie daarvoor Philippona (2003).

Jongenpercentages in verschillende regio's

Het beschikbare cijfermateriaal is niet altijd geschikt voor een betrouwbare analyse. Soms zijn de regiototalen te klein (onder de duizend exemplaren). Verder zijn de gegevens in de verschillende perioden verzameld. Kolganzen verplaatsen zich 's winters binnen een winterkwartier. Tabel 2 toont cijfers voor Friesland, de Noordoostpolder en de IJsseldelta. Behalve enige uitzonderingen zijn de percentages jonge vogels redelijk gelijk. Tabel 3 vergelijkt resultaten van Friesland met die in het 'Niederrheingebied' van Mooy (1997). Beide regio's liggen vrij ver van elkaar verwijderd. De verschillen in jongenpercentages zijn groter dan in Tabel 2. Friesland heeft zeven keer het hoogste percentage, Niederrhein eveneens. In 1989-'90, 1990-'91 en 1992-'93 is in Friesland het percentage opvallend veel hoger. Zou dat betekenen dat er sprake is van enigszins van elkaar gescheiden wintergroepen, afkomstig uit verschillende delen van het broedgebied, met ongelijke reproductiecijfers? Tabel 4 vergelijkt cijfers van Friesland met die langs de IJssel, voornamelijk tussen Deventer en Brummen. Vier winters komen overeen, twee tonen een duidelijk verschil, eenmaal in 1996-1997 is het verschil zeer groot.

Jongenpercentages in de loop van de winter

Om over het verloop van het jongenpercentage meer te kunnen zeggen moeten de tellingen flink over het winterhalfjaar gespreid zijn. In de beginperiode van het onderzoek was dat niet het geval, omdat veel Kolganzen pas in de loop van december massaal in Nederland binnenkwamen. In de jaren negentig van de vorige eeuw begon de Kolgans al in november in grote aantallen te arriveren en de nieuwste ontwikkeling is, dat zelfs in oktober al enige tienduizenden Kolganzen aankomen. Het gevolg is dat nu vroeg in het winterseizoen oud-jongtellingen kunnen worden verricht. Voor de periode 1970-2002 zijn over een dertigtal winters voldoende gegevens

Winter	datum	% juv.	N	Winter	datum	% juv.	N
1972-'73	02/01	44,5	2382	1993-'94	28/11	27,5	1750
	11/02	46,4	4975		11/12	30,1	3500
	22/02	45,4	6850		10/01	31,3	5900
	04/03	46,3	8000		10/02	31,5	8900
1974-'75					22/02	31,8	10000
	12/01	13,1	2100	1997-'98	27/11	19,3	2650
	08/02	14,3	4000		11/12	19,5	4450
	07/03	15,5	4750		9/01	19,9	7000
	16/03	16,0	6000		2/02	19,4	9500
1975-'76					15/02	19,3	10600
	26/12	32,8	2500	2001-'02	5/11	23,1	1400
	13/01	30,7	4900		23/11	22,3	3000
	21/02	31,6	6750		22/12	22,8	6900
	01/03	31,7	7500		26/01	22,6	10300
1985-'86					12/02	23,0	11000
	21/12	42,0	2500	2002-'03	20/11	16,3	6800
	04/01	38,5	4700				
	21/01	39,6	6500		21/12	17,0	9150
	06/02	39,0	8000		31/01	17,2	12000
	01/03	38,9	11000				
1992-'93							
	24/11	15,9	1500				
	08/12	15,5	3000				
	23/12	14,5	5000				
	23/01	13,4	9650				
	25/02	13,5	12000				

Tabel 5 - Jongenpercentages in de loop van de winterperioden N = aantal gecontroleerde adulte en juveniele Kolgans

beschikbaar. In drieëntwintig winters daarvan waren de veranderingen in de loop van het seizoen gering: minder dan 10% en in twaalf van diezelfde reeks zelfs onder 5%. In zeven winters lagen de verschillen vrij hoog: tussen 16 en 31%. Als de vroege uitkomsten van oktober en november vergeleken worden met die vanaf december geeft dat het volgende beeld: Voor de beginperiode drie keer hoger, twee keer lager en drie keer ongeveer op gelijk niveau. In Tabel 5 staat een aantal uitkomsten van het verloop van het jongenpercentage in het winterseizoen.

Betrouwbaarheid van de leeftijdsstellingen

De kans op telfouten moet volgens de verwachtingen klein zijn, omdat het verschil tussen een Kolgan in volwassen klee en een vogel in jeugdklee zeer duidelijk is. Toch leek het goed enige controletellingen te doen. Het is namelijk zo dat foeragerende ganzen steeds van positie veranderen met het gevolg dat een vogel een tijd goed zichtbaar is, om even later te verdwijnen achter andere ganzen. Bij enige tellingen bleken inderdaad onmiddellijk na elkaar verschillende jongenpercentages tevoor-

schijn te komen.

Groep van 275 Kolgans: Onder tweehonderd vogels was het aandeel aan jongen: 12,5%, 16,5% en 18,5%.

Groep van 5500 tot 6000 Kolgans: Onder 250 vogels, steeds in dezelfde sector waren de resultaten: 21,6%, 23,6%, 26,4%, 19,6%, 24,4% en 21,6%. Ten slotte was de uitkomst onder 500 exemplaren 23,2 %.

Groep van 350 Kolgans: Onder 200 daarvan achtereenvolgens 10,5% en 18% jongen.

De verschillen bij de eerste en tweede tel-sessies waren frappant. Voorlopig moeten we er maar van uitgaan dat te hoge en te lage uitkomsten elkaar enigszins in evenwicht houden.

Conclusies

Bij de Kolgans vertonen populatieschommelingen en percentages vogels in jeugdklee een zeker verband. Dat verband is echter niet rechtlijnig. De grootte van een kolganspopulatie moet van meer factoren afhankelijk zijn dan alleen de reproductie-cijfers. De jongenpercentages liggen bij het vergelijken van uitkomsten in diverse regio's meestal vrij dicht bij elkaar, hoewel

Kolgansen op de Mandjeswaard, gemeente Kampen, januari 2000. Rechts een jonge foeragerend exemplaar.
Foto: J. Philippona.

meestal tamelijk stabiel, hoewel ook daarop uitzonderingen zijn vastgesteld. Onder gunstige omstandigheden zijn de leeftijdstellingen bij de Kolgans voldoende betrouwbaar. Controletellingen zijn echter aan te bevelen.

Summary

Age-ratio counts of Greater White-fronted Geese have been undertaken since the end of the 1950s. Some conclusions are:

- percentages of first-winter birds and the size of the wintering population in the Netherlands show relations. Many juveniles result in a larger population and reversed. Sometimes the relation is less than might be anticipated. Other factors must influence the numbers of wintering Greater White-fronted Geese (Table 1);
- percentages of first-winter birds in different parts of the Netherlands mostly correspond fairly well. Exceptions occur however (Tables 2, 3 and 4);
- percentages of juveniles remain rather stable in the course of the winter season in most cases (Table 5);
- if the counts are made under good conditions (good light, favourable weather, distance not too far), they are sufficiently reliable.

■ Jules Philippona, Het Eiland 9, 7231 NV Warnsveld, telefoon (0575) 52 42 86.

LITERATUUR:

- Boyd, H. (1952):** Notes on Field Counts of Age-Group Ratios and Brood-size. Fifth Ann. Rep. Wildfowl Trust: 14-19.
- Lebret, T. (1948):** Waarnemingen over leeftijds groepen bij Kolganzen (*Anser a. albifrons* (Scop.)). Ardea 36: 198-200.
- Lebret, T. (1968):** Veel eerstejaars Kolganzen (*Anser albifrons*) krijgen 's winters al een witte kol. Limosa 41: 85-89.
- Mooy, J.H. (1997):** The Status of White-fronted Goose (*Anser a. albifrons*) in the Western Palearctic. Die Vogelwarte 39: 61-81.
- Philippona, J. (1999):** Het herkennen van eerstejaars Kolganzen. *het Vogeljaar* 47 (1): 13-14.
- Philippona, J. (2003):** Enige resultaten van ruim veertig jaar onderzoek naar de Kolgans (*Anser albifrons*) in Nederland. *het Vogeljaar* 51 (2): 51-57